

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Sociologie als spiegelgevecht. Opstellen over waardevrijheid en sociologische technieken. Samengesteld door Jan Godschalk

Eijk, C. van der

Citation

Eijk, C. van der. (1974). Boekbespreking van: Sociologie als spiegelgevecht. Opstellen over waardevrijheid en sociologische technieken. Samengesteld door Jan Godschalk. *Acta Politica*, 9: 1974(1), 88-90. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449411>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449411>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Alvin W. Gouldner, Howard S. Becker, Derek L. Philips, Irwin Deutscher, Sociologie als spiegelgevecht. Opstellen over waardevrijheid en sociologische technieken. Samengesteld door Jan Godschalk. Amsterdam (Van Genneep), 1972, -166 p., f 13,50

Hoewel in de titel van deze bundel gesproken wordt van *sociologie*, zou men dit het best kunnen lezen als *gedragwetenschappen* omdat noch de behandelde onderwerpen, noch de aangehaalde voorbeelden uitsluitend op de sociologie betrekking hebben.

In het eerste artikel, 'Anti-Minotaurus: de mythe van een waardevrije sociologie', richt Gouldner zich tegen het principe van de waardevrijheid. Het wordt echter niet geheel duidelijk tegen welke van de vele interpretaties van dit principe hij zich afzet. Een van de manieren waarop hij de waardevrijheid aanvalt is het opsporen van haar functies voor universiteit en individu. Hoewel men met een dergelijk 'motievenonderzoek' veel argumenten als rationalisaties kan ontmaskeren, geeft een dergelijke aanpak géén uitsluitend over de houdbaarheid van het principe zelf. Daarbij komt nog dat Gouldner deze aanpak niet voltooit: hij geeft de omstandigheden aan onder welke het principe in Duitsland opgang heeft gemaakt, maar geen hiervan is volgens hem in Amerika van belang geweest. De lezer blijft dan wel met de vraag zitten hoe het komt dat het ook in Amerika zo'n aanhang heeft verworven. Hoewel Gouldner zegt tegen het principe van de waardevrijheid te zijn, richt hij zich in feite alleen tegen het misbruik dat ervan gemaakt wordt in de vorm van een rechtvaardiging van een ivoren-toren-isolement, of van het zich verkopen aan de hoogst biedende op de 'markt', ongeacht waarvoor deze de gekochte kennis wil gebruiken. Dat het anders kan bewijst voor hem de 'Chicago-school', die zich op waardebetrokken wijze bezig houdt met onderzoek naar de *demi-monde*. Gouldner ziet in deze groep de bevestiging van het ideaal dat 'wetenschappelijke objectiviteit volstrekt wat anders is dan morele onverschilligheid' (p. 34). Eerder (p. 13) constateerde hij reeds dat dit laatste ook het standpunt van Weber was, tegen wiens argumentatie hij zich juist afzet, zodat zijn afwijzen van de waardevrijheid nogal in de lucht komt te hangen.

In het opstel 'Aan wiens kant staan wij?' komt de Chicago-socioloog Becker aan het woord; hij wordt vervolgens gekritiseerd door Gouldner in 'De partijdige socioloog, sociologie in de verzorgingstaat'. Becker probeert veel zelfbeschuldigingen over partijdigheid en vertekeningen bij sociologen te verklaren. Deze komen z.i. alleen voor als het standpunt wordt gekozen van een *underdog*, omdat dit ingaat tegen min of meer algemeen aanvaarde definities van de werkelijkheid. De meeste sociologen zijn nu zowel progressief als aangepaste burgers, en deze combinatie levert veel zelfbeschuldigingen op. Deze zijn volgens Becker onterecht zolang men tenminste ideologisch gekleurde beschrijvingen van de werkelijkheid kritisch evalueert. In Gouldner's reactie wordt de opvatting dat waardegebondenheid het kiezen van een klant in een (latent) conflict impliceert verworpen, ten gunste van een engagement jegens waarden. Dit blijft echter onuitgewerkt. Met name de implicatie van een kritische theorie van de maatschappij (zoals Van Houten die aangeeft) ontgaat Gouldner. Kennelijk is een groot deel van het debat in de zgn. derde methodenstrijd in de Duitse sociologie aan zowel Becker als Gouldner onbekend. De lezer die daarmee wel enigszins op de hoogte is, zal in de eerste 3 artikelen van deze bundel weinig bevrediging

vinden.

Ten aanzien van de belangstelling voor deviante groepen maakt Gouldner wel een aantal zinnige opmerkingen. In veel van dit werk, zoals dat van Becker, wordt de positie van een deviante groep niet verklaard uit maatschappelijke instellingen en verzet daartegen, maar vanuit slecht bestuur van lokale autoriteiten. Dergelijk onderzoek is een ondersteuning van federale, centralistische instellingen, die het dan ook zwaar financieren. Op deze wijze wordt een goede carrière gecombineerd met schijnbaar progressivisme; schijnbaar omdat centrale machtsinstellingen buiten beschouwing blijven. Gouldner verwijt Becker dus vooral dat hij zijn eis van het kritisch staan t.o.v. officiële beschrijvingen van de werkelijkheid beperkt tot het lokale niveau, en niet uitbreidt tot het federale.

De sociologische technieken waarvan in de ondertitel gewag wordt gemaakt, komen aan bod in een tweetal bijdragen van Deutscher: 'Woorden en daden-sociale wetenschap en sociaal beleid'; en 'Terugblik; case-studies over methodologische vooruitgang in de sociologie'. In beide wordt aan de hand van een aantal onderzoeken aangetoond dat er geen eenduidig verband bestaat tussen houdingen en gedrag. Om deze reden is het onverantwoord op basis van enquête-studies beleidsadviezen te formuleren over zaken waarin gedrag, of verandering daarvan, centraal staat.

Tot zover heeft Deutscher gelijk, maar zijn opstellen verliezen alle waarde door de onzin die verder te berde wordt gebracht. Aan de hand van de onderzoeken die hij aanhaalt wordt een aantal beweringen, die kant noch wal raken, gedaan over causaliteit, validiteit, operationalisering, verklaring, voorspelling en statistische toetsen. Hierbij wordt regelmatig een beroep gedaan op algemeen aanvaarde ideeën in de wetenschapsfilosofie, echter zonder enige verwijzing in het overigens rijkelijk met noten geardeerde artikel. Zo heeft bijvoorbeeld validiteit volgens Deutscher betrekking op 'de waarheid van een uitspraak over een empirisch verschijnsel' (p. 118). Een dergelijke omschrijving heeft echter te maken met *toetsing* van uitspraken over de empirie. Ook de opmerking dat 'het begrip 'operationele definitie' speciaal (is) bedacht om van het validiteitsprobleem af te komen' (p. 119). wekt nogal verbazing, omdat dit begrip nu juist het validiteitsbegrip oproept.

Het onderscheid tussen *prediction* en *forecast* is Deutscher onbekend, evenals de uitgebreide (veelal Amerikaanse) literatuur over de vergelijkbaarheid van enquêtevragen in verschillende (sub)kulturen. De klap op de vuurpijl is wel dat aan de hand van drie, kennelijk voor dit doel uitgezochte onderzoeken uit 1934, 1958 en 1965 geconcludeerd wordt dat er 'een schrikbarende methodologische achteruitgang' heeft plaatsgevonden (p. 129).

Het laatste opstel is van de hand van Phillips: 'Sociologen en hun kennis; enkele kritische opmerkingen over een beroep'. Hij verbaast zich enigszins over de felheid van het debat tussen waardevrije en waardebetrokken sociologen omdat het de suggestie wekt dat men de beschikking heeft over waardevolle kennis en ervaring. Dit is volgens hem niet zo, enerzijds omdat veel beschrijvingen (vooral die op basis van enquêtes en institutionele statistiek) zo onbetrouwbaar zijn dat de verklaring ervan een onmogelijke zaak wordt, anderzijds omdat verklaring vaak wordt opgevat in statistische zin (verklaring van variantie van de onafhankelijke variabele) zonder inbedding in een theoretisch geheel, waardoor de bruikbaarheid van de aldus verworven kennis ook zeer gering is. Evenals dat van

Deutscher is het artikel van Phillips gebaseerd op een nogal betwistbare keuze van literatuur. Uitspraken over de ontwikkelingen in de sociale wetenschappen worden gedaan op basis van nogal goedkope kritiek op het meest middelmatige en kleurloze dat men in de empirische sociale wetenschappen heeft gevonden. Hierbij wordt kennelijk het klimaat van 'publish or perish' in de Verenigde Staten, dat veel van dergelijke publicaties verklaart, buiten beschouwing gelaten. De ironie wil dat ook de inhoud van de hier gebundelde opstellen moeilijk een rechtvaardiging voor hun publicatie kan worden gevonden.

Een laatste opmerking over de samensteller. In zijn inleiding geeft hij geen andere rechtvaardiging voor het opnemen van een aantal artikelen die al zeer gedateerd zijn ('62, '65, '68) dan dat de auteurs (Becker uitgezonderd) in Amsterdam werken, of gewerkt hebben. In de ondertitel wordt gesproken over sociologische technieken, en in de inleiding vinden we de formulering 'hoe komt de socioloog aan zijn kennis'. Het alléén aandacht besteden aan enquêtetechieken wekt dan wel enige verbazing. In de inleiding had verder best enige aandacht besteed mogen worden aan de mate waarin de in de opstellen gesignaleerde problemen vooral voor de Verenigde Staten relevant zijn, of ook voor Nederland; de situatie aan Amerikaanse en Nederlandse universiteiten is niet zonder meer vergelijkbaar, zeker niet waar het het onderzoek betreft. Tenslotte zou enige controle op de vertaling geen overbodige luxe zijn geweest, het wemelt van de anglicismen en vertaalfouten (zo wordt anomie vertaald als 'afwijking in gedrag'! p. 147). Kenmerkend voor de slordigheid van Godschalk is dat hij (zonder enige ironie) sprekend over Amerikaanse vakbladen zijn betoog illustreert met de *British Journal of Sociology*. Ik kan me moeilijk aan de indruk onttrekken dat het voornaamste motief voor het publiceren van deze bundel publicatiedrift *an sich* is geweest.

Cees van der Eijk

Gordon L. Weil, The Benelux Nations, The Politics of Small-Country Democracies. New York (Holt, Rinehart and Winston, Inc., Modern Comparative Politics Series), 1970, XII + 260 p., £ 1.70

Onder redactie van Peter H. Merkl (Santa Barbara, Californië), verschijnt bij Holt, Rinehart en Winston een serie vergelijkende politiekologische studies. Het referentiekader is aangegeven in een inleidend werk van Merkl zelf. Daarnaast bestaat de serie uit landen-studies en een aantal delen waarin, over de grenzen heen, bepaalde onderwerpen centraal staan.

Het deel dat door Gordon L. Weil (New York City) is geschreven, behandelt Nederland, België en Luxemburg. Twee doelstellingen stonden bij Weil voorop. In de eerste plaats wilde hij onderzoeken hoe deze drie landen, en Nederland in het bijzonder, een verscheidenheid aan mechanismen hebben ontwikkeld om klaar te komen met het grootste probleem van de westerse samenleving, de verhouding van het individu tot zijn politieke cultuur. Daarnaast heeft hij zich willen verdiepen in de motiveringen en het beleid van kleine landen in zaken van internationale politiek, in het bijzonder de Europese integratie.

Het boek begint met een korte schets van de geschiedenis van de drie landen en een zeer beknopte aanduiding van de economische structuur. Daarna wordt aandacht geschonken aan processen van politieke socialisatie, in het bijzonder de betekenis van gezin, klasse, onderwijs, godsdienst, regionale invloeden, com-

municatiemediën, enz., en de onderliggende waarden.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan de afnemende betekenis van gemeente en provincie. Daarbij wordt onder meer een aantal taken en bevoegdheden van beide bestuursorganen beschreven.

Het vierde hoofdstuk beschrijft de partijstelsels in beide landen, de verkiezingen, de kabinetsformatie en de relatie tussen de politieke partijen en het kabinet. Het wordt gevolgd door een hoofdstuk gewijd aan de betekenis van pressiegroepen van zeer onderscheiden aard. De hoofdstukken 6 en 7 stellen de politieke besluitvorming in Nederland en België centraal. Het achtste hoofdstuk schenkt aandacht aan de rechterlijke macht, het negende is geheel gewijd aan Luxemburg en in het tiende worden enkele internationale betrekkingen centraal gesteld: het koloniale verleden, de Benelux, de Europese samenwerking — daarbij met name de vele botsingen tussen Nederland en Frankrijk, waaruit de grootheid van een klein land kan blijken — en tenslotte de samenwerking in Atlantisch verband.

Weils werkwijze is dat hij in elk hoofdstuk of stel hoofdstukken niet alleen de betrokken kenmerken van de Nederlandse en Belgische politieke stelsels beschrijft, maar deze beide ook vergelijkt en in zekere zin zijn beschrijving door het vooropgezette doel van vergelijking laat beïnvloeden. Zo komt, in het hoofdstuk over de politieke cultuur, Nederland te voorschijn als een land, waarin een geweldige mate van consensus heerst, terwijl België daarentegen verscheurd wordt door de taal tegenstellingen. In het hoofdstuk over de lagere publiekrechtelijke organen blijkt, dat Nederland nogal gecentraliseerd is, terwijl in België de macht van de gemeentelijke autoriteiten tamelijk ongebroken schijnt (meer dan de helft van de leden van het parlement zijn tevens gekozen gemeentelijke gezagsdragers). In het hoofdstuk over pressiegroepen staan, wat Nederland betreft, de Stichting van de Arbeid en de Sociaal-Economische Raad centraal, terwijl voor België een wirwar van interveniërende maatschappelijke organisaties ten tonele wordt gevoerd. Nederland is het land van 'the survival of parliament', België dat van 'the eclips of parliament'.

Nu moet de auteur worden toegegeven, dat hij zich in de regel niet tot zwart-wit schilderijen laat verleiden. Bovendien zijn conflicten als de taalstrijd ons bekend en kan zonder meer worden erkend, om een voorbeeld te noemen, dat de eigen verantwoordelijkheden van regering en parlement hier scherper worden onderscheiden en de invloed van de politieke partijen hier een minder dominerende is dan in België. Aan de andere kant moet worden gezegd dat de auteur een te rooskleurig beeld geeft van de harmonie in ons land. Hij had zich, mede gezien het feit dat de felle roerselen die zich in 1966 voordeden in zijn onderzoeksperiode vallen, hiervoor kunnen hoeden. Ook had hij, naast de paragrafen over de Stichting van de Arbeid en de S.E.R., een beschrijving van het Nederlandse pressiegroepensysteem kunnen geven, die weinig afwijkt van die van het Belgische. Per slot van rekening gaan de activiteiten van de sociale 'partners' bepaald niet geheel in de hooggeroemde overlegorganen op.

De gehanteerde methode houdt voor de Nederlandse lezer wel enkele verrassingen in, in de zin van 'hé, ziet men ons zo?' Maar voor een niet-Nederlands student lijkt het mij belangrijker te weten, hoe de Nederlanders zichzelf ervaren dan hoe Weil ons in vergelijking met onze zuiderburen ziet.

Het boek lijdt voorts onder zijn grote beknoptheid en een nogal vervelende mate van onnauwkeurigheid, vooral wat een aantal details betreft. Wat de beknopt-